

Consorci de Turisme del Baix Llobregat

Creat l'any 2000, tot donant resposta a una iniciativa del Consell Comarcal del Baix Llobregat després d'analitzar les potencialitats turístiques del territori, el Consorci de Turisme del Baix Llobregat s'ha convertit en l'ens coordinador de la gestió turística de la comarca. La seva activitat, en aquest sentit, s'orienta a difondre i contribuir al desenvolupament del sector, gràcies a l'abundància i varietat dels seus recursos, amb manifestacions i exemples en tots els terrenys que hi tenen a veure amb el turisme.

El Baix Llobregat és un territori situat estratègicament entre Barcelona, Montserrat i Sitges, amb uns accessos immillorables que inclouen la presència de l'aeroport del Prat, i amb un medi ambient natural que combina franja litoral amb entorn muntanyenc.

Així doncs, pel que fa a la natura, als més de 15 quilòmetres d'extenses platges de què disposa, s'afegeixen les serralades del Garraf, l'Ordal, Collserola i la majestuosa muntanya de Montserrat, idònies per al senderisme i altres activitats a l'aire lliure; i el riu, en el seu tram final, origina el delta del Llobregat, d'incalculable valor i riquesa ecològica. Tanmateix, un altre indret d'importància única són les coves del Salnitre de Collbató, que permet recórrer les capricioses formes del subsòl de la muntanya de Montserrat.

Altres dels trets distintius de la comarca és el Modernisme, el qual està representat per l'església-crypta de Gaudí a la Colònia Güell, recentment considerada Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO. Jujol, creador de fantasia desbordant, amb la Torre dels Ous i Can Negre de Jujol, a Sant Joan Despí, també ocupa un lloc de privilegi en la història de l'arquitectura.

L'impressionant conjunt de forns i xemeneia de l'antiga fàbrica de ceràmica Pujol i Bausis i el Museu de Rajoles de Can Tinturé a Esplugues són altres mostres d'entre les moltes que hi ha.

Els punts d'interès són variats i abundants. Els visitants hi trobaran al Baix Llobregat tot un seguit de propostes culturals que van des d'una variada xarxa de museus de temàtiques diverses a espais d'excel·lent importància en els quals s'ha preservat el pas del temps. Per citar-ne alguns, podem destacar l'empremta de la prehistòria amb l'itinerari per les galeries i túnels de les mines prehistòriques de Gavà -les més antigues d'Europa-; d'època romana les termes de Sant Boi, un viatge fins als banys privats de l'època; i, directament relacionat amb aquesta publicació i la celebració del 150é aniversari de les colònies industrials a Catalunya, hi trobem les tres existents al Baix Llobregat: la Colònia Güell, la Colònia Sedó i Can Bros.

Industrialització i colònies tèxtils al Baix Llobregat

El Baix Llobregat és la franja allargassada de terra, entre el congost del Cairat i el mar, que alguns defineixen per exclusió, com aquelles terres que no són el Vallès, ni el Penedès, ni el Barcelonès. A banda d'aspectes geogràfics diversos, el fet identificador de la comarca ha estat les seves activitats econòmiques, que van des de l'agricultura tradicional fins a la més plena diversificació industrial del segle XX, i el seu creixement demogràfic. Pel que fa a la població, el Baix Llobregat ha passat del dinovè lloc entre les comarques de Catalunya, l'any 1857, al tercer en l'actualitat, després del Barcelonès i del Vallès Occidental. La indústria i el fet de ser prop de Barcelona hi han tingut molt a veure.

Pel que fa a la indústria, no hi ha una continuïtat empresarial entre les activitats manufacturades del segle XVIII i l'aparició del cotó en les noves fàbriques del XIX o la diversificació industrial del XX. La manufactura de la llana al Baix Llobregat Nord (Olesa i Esparreguera), que havia tingut en el divuit la mateixa significació que a Terrassa i Sabadell, va entrar en un procés de decadència. Per diferents vies, la molinaria de Martorell, vinculada al paper, a la farina o als batans de llana va donar pas a noves indústries de filats. A la Vall Baixa (Sant Feliu i Molins de Rei) la seda, la blonda i, en menor mesura, els manufacturats de lli i cànem van desaparèixer amb la implantació de les grans fàbriques tèxtils de capital forà.

Des de mitjan segle XIX s'assisteix a l'arribada de fàbriques que es traslladen des d'altres indrets i que troben a la comarca diferents elements favorables, entre d'altres:

- Disponibilitat de terrenys en la perifèria de Barcelona, part d'ells en mans de propietaris de la ciutat.
- Proximitat del port.
- Mà d'obra suficient.
- L'energia del Canal de la Infanta (1819), a l'esquerra del riu.
- El ferrocarril de Barcelona a Molins de Rei (1854), i les seves prolongacions. Al Delta, la línia de Vilanova (1881). A la riba dreta, el ferrocarril de via estreta que acabaria anant de Barcelona a Igualada i a Guardiola, encara que no es va inaugurar fins el 1912.

El potentat barceloní Erasme de Gònima estampava indies a Sant Joan Despí el 1830, aprofitant un salt del Canal de la In-

fanta, el Salt de l'Erasme. Aigües amunt del canal, a Molins de Rei, es va construir la zona industrial del Molí (Ferrer i Mora) i a Sant Feliu, les fàbriques Solà Sert i Bertrand, entre d'altres. A Cornellà, Nubiola i Vilumara van aprofitar el Salt Quer de l'esmentat canal i, més avall, des de 1838, s'hi va instal·lar can Rosés. Fora de la comarca administrativa, però dins d'una mateixa línia d'implantació industrial, Tecla Sala i Trinxet es van instal·lar a l'Hospitalet.

A la zona Nord, a Olesa, a partir de petits canals, van aparèixer fàbriques com *Barceló, Pagès i Cia, Campanyà-Margarit, Cortada i Cia.* i d'altres, i *La Igualadina* a Martorell.

La zona del Delta i el vessant dret de la Vall Baixa van trigar més a industrialitzar-se. *Manufactures Serra-Balet* arriba a Gavà el 1927, procedent de Sants, quan la indústria comarcal ja es troba molt diversificada. *Manufactures Dubler*, de seda artificial, arriba a

Sant Boi el 1921 i les *Sedes del Prat* el 1925.

No podem, en aquest treball, inventariar el nombre de fàbriques que tenen la seva implantació al Baix Llobregat durant el segle XIX i primeres dècades del XX, però cal manifestar que el fet més consistent de la industrialització vuitcentista va ser la fundació de dues colònies tèxtils: la colònia Sedó (amb activitat des de 1845) i la Güell (des de 1890). La colònia Bros de Martorell, tot i tenir un volum industrial menor que les anteriors, també va afegir-se a aquest model industrial i social que van ser les colònies. Altres fabricants de la comarca van construir habitatges pels seus treballadors i van desenvolupar una certa política social, però, al meu entendre, no poden ser considerades colònies. Aquestes van ser *can Rosés* de Cornellà, *Bertrand* de Sant Feliu, *Companyia Roca Radiadors*, de Gavà i *Ciments Molins* de Sant Vicenç dels Horts.

Nucli d'habitatges de can Sedó amb el Llobregat i la resclosa primitiva al fons (FOTO JOSEP PADRÓS)

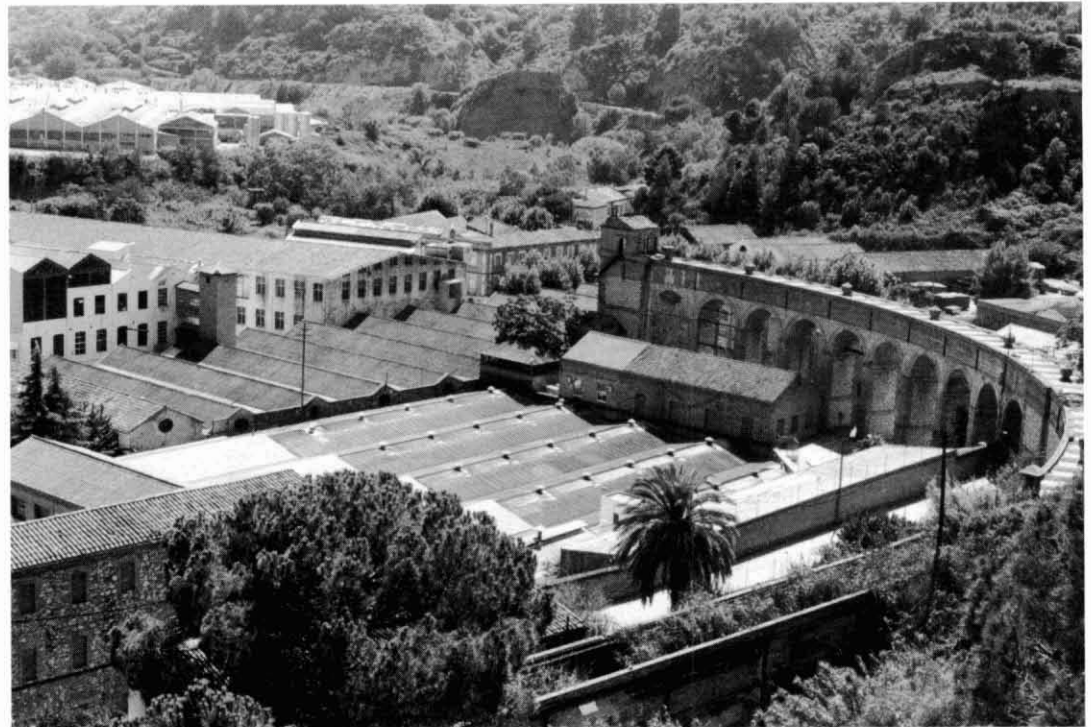
Per apropar-nos a la mesura d'aquest volum industrial, diferenciant entre colònies i altres fàbriques, observarem el quadre següent. Esparreguera, on hi havia algunes altres fabriquetes a més de la colònia Sedó, és el municipi amb més pues i telers. Després ja ve Sant Feliu, on també hi ha diverses fàbriques de volum mitjà i, amb xifres molt similars, trobem Santa Coloma de Cervelló on només hi ha la fàbrica Güell, que ocupa el tercer lloc comarcal ella sola.

Nou anys més tard la conca del Llobregat (Berguedà, Bages i Baix Llobregat) disposava del 41,21% de les pues de cotó instal·lades a Catalunya, i el 37,81% dels telers, mentre que la quota del Baix Llobregat era del 5,91% i 7,42%, respectivament.

Atès que per les seves particularitats característiques, tant la colònia Sedó com la Güell ja tenen el seu corresponent article en aquesta publicació, farem referència a la Colònia Bros i a les altres fàbriques amb habitatges per als obrers que han estat esmentades.

La colònia Bros: de la molinaria al tèxtil

Can Bros és una masia de Martorell, les propietats de la qual s'estenien entre aquest municipi i el d'Abrebra. Tot i que ja és citada al segle XVII amb el nom de *Ciudadilla*, la seva relació amb la indústria arrenca a l'any 1816, quan el matrimoni Salvador Roca Suñol i Vicenta Roca Bros obte-

Tram final del canal abans de la caiguda d'aigua cap a la turbina.
(FOTO JOSEP PADRÓS)

nen del General Castaños el dret a utilitzar aigües del riu Llobregat. Comencen a construir una resclosa i una sèquia que havia de moure un molí fariner, un de paperer i una molina de serrar fusta. Però una de les periòdiques avingudes del riu s'enduu l'obra a mig construir i l'aiguat els fa perdre bous i esquelles, perquè l'obra es feia amb un préstec hipotecari sobre la finca.

Davant la gravetat de la situació, el matrimoni busca un soci que porti capital i es faci càrrec del projecte. Aquest soci va ser Miquel Elias Vilarrúbia, fadrister de la masia de Sant Pau de la Guàrdia, a la parròquia del Bruc. Elias, que havia participat del comerç amb Amèrica, el 1794 va fundar una companyia per a la fabricació de paper en un molí que tenien arrendat a Gelida.

Miquel Elias va tirar endavant el projecte que els Bros no van poder culminar, per compromisos hipotecaris d'aquella família, acaba essent el propietari únic de les noves instal·lacions i d'una bona part de la finca. Elias va construir la resclosa, el canal, un molí fariner, un molí de batans de draps, una fàbrica de draps de llana i un molí paperer amb rodes hidràuliques. D'aquests edificis es conserven el molí paperer i el molí de batans, mentre que el molí fariner va ser enderrocat fa anys. També va construir les casetes de planta baixa i pis per als treballadors dels molins i pagesos de la finca, que encara es conserven. Finalment, es va construir una casa senyorial d'estil neoclàssic, amb capella, on hi viuen els descendents de la seva família.

En morir sense hereus, la propietat passa a la branca pagesa de l'hereu de Sant Pau de la Guàrdia, que arrenda les activitats de can Bros a diferents industrials fins

que al 1852 Josep Elias Tardà i el seu fill Jaume Elias Soler, nebots primer i segon respectivament de Miquel Elias, lloguen el conjunt a Ramon Castells i Pie, fabricant d'Igualada. Castells hi construeix una fàbrica de *La Igualadina*. Aquesta empresa havia estat fundada a la capital de l'Anoia el 1841.

D'en Castell i Pie la fàbrica passa al seu nebot Ramon Catarineu Castells i, a la seva mort, la fàbrica funcionava a nom de Vídua Catarineu, que era Francesca Ferran i Dalmases.

Amb "La Igualadina" neix la moderna colònia industrial. El 1854 es van construir diversos blocs de pisos, fins a un total de 78 habitatges, que s'afegeixen a les 22 cases que van mantenir en propietat els successors de Miquel Elias. Això indica que la Colònia Bros podria ser la més antiga, o potser la que ho és més, de la conca del Llobregat. La colònia Rosal és del 1858 i la Sedó, tot i que al Molí de Broquetes ja hi ha activitat tèxtil des de 1845, la colònia no es comença a construir fins el 1871. La població oscil·laria al voltant dels tres-cents habitants. Part de l'antic molí de batans es va rehabilitar com a casa de l'amo, amb una façana neogòtica que dona a la plaça de l'església. Els arquitectes Joaquim i Bonaventura Bassegoda van projectar l'església el 1895, també en estil neogòtic. La colònia va arri-

Nombre de pues i telers de cotó al Baix Llobregat. 1923 (1)

Municipi	Població	Pues	Telers
Begues	1.002	-	-
Cervelló	1.606	1000	74
Corbera	1.178	-	-
Cornellà	3.732	21.500	130
Esparreguera (amb colònia Sedó)	4.522	32.000	1.200
Martorell	4.295	12.500	165
Molins de Rei	3.962	7.500	265
Olesa de Montserrat	4.003	2.500	405
El Papiol	1.044	4.500	-
Sant Boi	6.553	5.000	-
Sant Feliu	4.406	25.500	625
Sant Joan Despi	1.524	-	13
Sant Just Desvern	1.386	-	-
Sant Vicenç dels Horts	1.935	-	16
Sta. Coloma de Cervelló (amb colònia Güell)	784	25.500	621
Vallirana	1.300	-	92
Total		137.500	3.606

bar a comptar amb sala de teatre, cafè, tenda de queviures, serralleria, i una coral claveriana: l' "Aurora Canbrosenca".

La Igualadina va construir dues fàbriques de pisos, la "fàbrica de dalt" i la "fàbrica de baix", uns pocs metres separada de la primera, segons el sentit de l'aigua del canal. Aquesta disposició era per tal d'instal·lar una turbina a cada fàbrica aprofitant el desnivell creat entre l'una i l'altra. Es van ar-

Rengle de cases de can Rosés (Cornellà) (FOTO JOSEP PADRÓS)

Carrer de cases aparellades de can Bertrand, en el nucli urbà de Sant Feliu de Llobregat. (FOTO JOSEP PADRÓS)

Habitatges de pisos de can Bertrand, a la carretera nacional, a Sant Feliu de Llobregat. (FOTO JOSEP PADRÓS)

ribar a instal·lar fins a tres turbines, el salt de les quals els usa actualment *Hidroelèctrica del Cadí* per a produir electricitat. El 1862 la fàbrica tenia 6.000 pues de cotó i 24 cardes, mentre que a Igualadina hi havia 1.756 pues, 36 cardes, 90 telers mecànics i 96 de manuals, i un tint. Entre 1896 i 1910 el llibre de matrícula industrial de Martorell enregistra la presència d'11.820 pues de cotó i 108 telers. En el pas del segle XIX al XX *La Igualadina* pagava entre el 35 i el 45% de la contribució industrial de tot el municipi de Martorell, que també inclou botigues, transports i majoristes a més de les indústries.

El 1913 la fàbrica és llogada a *Fontdevila i Torres*, industrials que tenen el seu origen a Mataró. Antoni Fontdevila Prat i Manuel Torres es dedicaven al gènere de punt. Aquesta empresa finalment va comprar la colònia i la va administrar fins al seu tancament l'any 1967. En aquest interval de temps la fàbrica es va dedicar exclusivament a la filatura. Durant els anys de la guerra, la fàbrica va servir de presó i camp de concentració tant republicà com franquista.

En tancar-se la fàbrica es va estimular la rescissió dels contractes de lloguer dels pisos. Moltes famílies es van traslladar al Polígon Buenos Aires de Martorell i els blocs de pisos van entrar en una fase d'abandó que actualment arriba a la ruïna total. Els edificis industrials es van vendre a Salvador Gabarró, que n'exploita les turbines i va llogar parts de la fàbrica a altres industrials, en una situació urbanística indefinida a causa de qualificació 22 (pen-

dent de PERI). La construcció de l'autovia del Baix Llobregat i l'ampliació de la fàbrica Solvay han deixat el territori de can Bros força afectat. Sembla, però, que una empresa catalana dedicada a la rehabilitació d'habitatges i d'edificis industrials, que també ha estat present en l'actuació duta a terme a la Colònia Güell, ha comprat la colònia i estaria disposada a emprendre la rehabilitació dels edificis industrials i faria desaparèixer els blocs en estat ruïnós. És una bona notícia. Els trenta-cinc habitants que viuen a les cases construïdes pels Elias, i la mateixa família Elias que viu a la casa pairal esperen la prompta ordenació del territori i la rehabilitació del conjunt.

Altres fàbriques amb habitatges per a obrers

Als afores de Cornellà, prop de la carretera de l'Hospitalet i aprofitant un salt del Canal de la Infanta, el 1854 es va construir la fàbrica tèxtil *Rosés*. Uns anys després, el 1919, es van construir trenta-quatre habitatges separats de la fàbrica per una zona d'horts a través dels quals els treballadors accedien al recinte industrial.

Ben aviat el creixement de Cornellà es va aproximar a can Rosés fins a envoltar-la definitivament. En qualsevol cas, la proximitat del conjunt industrial a la ciutat era tan evident que no es van promoure més actuacions en la línia del que eren les colònies industrials.

Es conserva un dels dos rengles d'habitatges que hi havia i una nova avinguda passa per sobre dels antics horts i del Canal de la Infanta, actualment soterrat. La

fàbrica està sent utilitzada per diversos industrials, alguns dels quals han tingut cura de la restauració de la seva part d'edifici.

A Sant Feliu de Llobregat s'hi va localitzar una gran empresa tèxtil de la família Bertrand, emparentada amb els Bertrand Serra de la *Fàbrica Nova* de Manresa i de moltes altres fàbriques.

Els Bertrand de Sant Feliu tenen el seu origen en el fet que l'hereu de Manuel Bertrand Cortale, en casar-se amb Flora

L'Ajuntament podria rehabilitar l'edifici principal de can Bertrand, dins d'un pla parcial que enderrocarà la resta de la fàbrica. (FOTO JOSEP PADRÓS)

Serra, va renunciar a l'herència paterna a favor dels seus germans. Manuel Bertrand Salsas va fer fortuna amb el seu casament i generà el que, en el seu temps, va ser la major concentració tèxtil d'Europa, en mans del seu fill Eusebi Bertrand i Serra. Per altra banda, Joan i Josep Bertrand van continuar amb els negocis del pare amb el nom de J. i J. Bertrand fabricant panes, estampats i mocadors de fil de seda, mantes de cotó, llenceria i teixits per camises. A Sant Feliu, dins d'un perímetre obert, però ben definit, s'hi va construir la fàbrica, la casa del director, dos carrers amb cinquanta cases entre mitgeres, i uns blocs d'uns 112 habitatges. Però el conjunt estava plenament integrat al nucli urbà de Sant Feliu i l'empresa no va generar equipaments socials per als seus obrers, per la qual cosa no es pot considerar una colònia pròpiament dita. Un pla parcial acabarà amb el recinte industrial, però s'ha rehabilitat la casa del director (actualment comissaria de policia) i s'ha mantingut la façana que

dóna a la carretera nacional. També es mantindran els habitatges i sembla que, a última hora, se salvarà l'edifici principal de la fàbrica per ser rehabilitat per l'Ajuntament.

Finalment, en temps molt més proper, la Companyia *Roca Radiadors* de Gavà, en el límit amb Viladecans, va construir el que s'ha anomenat Poblats Roca, amb blocs de pisos i algun equipament. *Ciments Molins* també va construir un nucli d'habitatges prop de la seva fàbrica de Sant Vicenç dels Horts. Uns i altres han estat absorbits per aquesta ciutat lineal i contínua que ha esdevingut la Vall Baixa i el Delta. Però aquestes darreres fàbriques, com *Siemens* o *Seat*, ja pertanyen a la diversificació del segle XX, la nova indústria que ha vertebrat econòmicament la comarca després del tèxtil, d'entranyable record, però en gran part extingit.

Josep Padró i Margó, historiador i professor de Ciències Socials

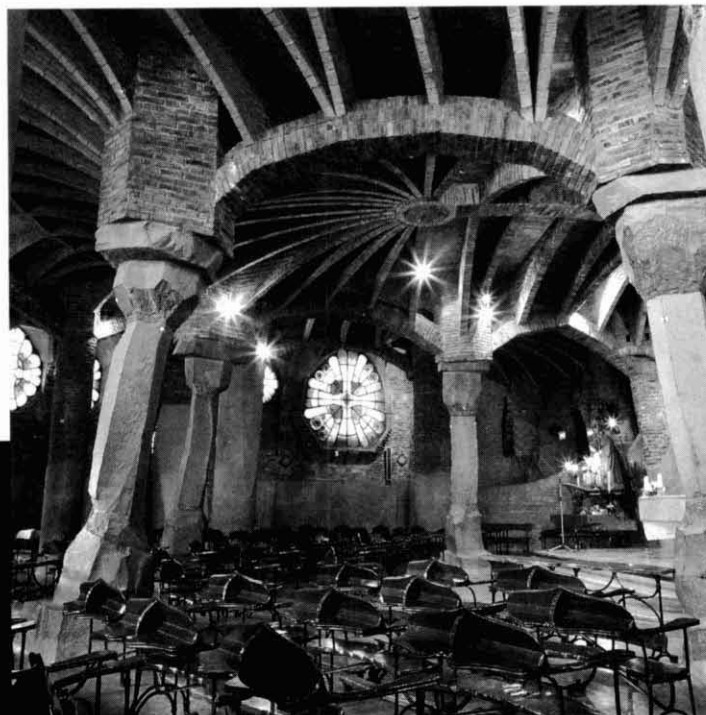

Serveis

Informació turística general de la comarca del Baix Llobregat.
Organització d'activitats promocionals
Altre punt d'informació comarcal
a l'Oficina de Turisme de Castelldefels, de dimarts a dissabte de 9 a 14 hores i de 16 a 19 hores. Estiu també obert els dilluns.

Situació de l'oficina

Les dependències del Consorci de Turisme del Baix Llobregat es troben situades en la mateixa seu del Consell Comarcal del Baix Llobregat, just en mig del Parc de Torreblanca. S'hi pot accedir per carretera des de la CN-340 o sortint de Barcelona per l'Avinguda Diagonal (sortida Sant Just Desvern-Esplugues). També s'hi pot accedir mitjançant Renfe (parada en l'estació de Sant Feliu) o en autobús.

CN-340 Parc Torreblanca, s/n
08980 Sant Feliu de Llobregat
Tel: 93 685 24 00
Fax: 93 685 18 68
turisme@elbaixllobregat.net
www.elbaixllobregat.net/turisme

Horari: De dilluns a dijous de 8 a 15 h, i dimarts, dimecres i dijous de 16.30 a 19.00 h.
Divendres: de 8 a 14.30h.
Estiu: de dilluns a divendres de 8 a 15 h